

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Mejelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — **Előfizetési ár** egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — **Hirdetések** díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszeri hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknál 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Lapunk azon pártolóit, kiknek előfizetésök márczius hó végével lejárt, az előfizetés megújítására tisztelettel kéri a szerkesztő.

Észrevételek

az énekes könyv tárgyában kinevezett egyházkerületi küldöttség jelentésére. *)

Hadd emelkedjék Aradmegye hegyaljáról, a Maros vidékéről, az 1702-ben elpusztult zarándi egyházmegye egyik fenmaradt legszélső egyházából, a szorosabb értelemben vett magyarhoni protestántizmusnak, Erdély felől, a római katholicismus erős fészke, Mária-Radna híres búcsújáró hely közelében eső védbástyájából is néhány szó, énekes könyvünk ügyében! és védelmére, mert vannak idők s ilyen épen korunk is, midőn a maradásban, és nem az újtásban van a haladás!

Az énekes könyv tárgyában kinevezett egyházkerületi küldöttség jelentése e három pont alá foglaltatik:

1. A **c** kulcsú hangjegyek **g** vagy violin kulcsra változtassanak át.

2. A 150 zsoltár egészen új átdolgozása pályázat útján eszközöltessék, pályadíjúl 600 darab arany kitűzése javaltatván.

3. Már május havában úgy nyomassanak a zsoltárpéldányok, hogy az énekeltetni nem szokott versek hagyassanak ki, nemkülönbén a feltünőbb verselési és nyelvezeti hibák is javittassanak ki.

Mielőtt e pontokat egyenként felvéve, azokhoz tüzetesen hozzászólánánk, vessünk előbb egy tekintetet a németalföldi és rajnamelléki hitsorsosaink egyházában használatban levő énekes könyvre, és lássunk példát arra, hogy a zsoltárok megváltoztatása, javítása vagy átdolgozása felől milyen felfogás és nézet uralkodik külföldi hitrokonainknál

A németalföldi reformátusok által használt zsoltárok

*) Mithogy az énekes könyv ügye még közmegoldásra var kivált a többi keruletokban, közöljük e cikket észrevételekkel, s némi lényegtelen rövidítéssel. Szerk.

kat, ide értve Cleve, Jülich, Berg és Mark egyesült tartományokat, legujabban átdolgozta Jorissen Mátyás, grafenhaagi felső német lelkész s azon változtatások, melyeket tett, igen csekélyek, mert csakis négy zsoltár szenvedett némi változtatást, nevezetesen a XVIII. zsoltárnak 15 verset készített Jorissen, míg nálunk 11 van; a XX. zsoltárnak 4 verset, melynek nálunk még azonkívül van egy fél verse; a CIX-nek, amaz elhiresztelt átkos zsoltárnak, melynek a t. bizottság csak három versét itél, némi változtatással, meghagyandónak, 18 verset készített, míg nálunk 17 van; végre a CXXIX-nek 5 verset csinált, melynek nálunk 6 verse van; a miből tehát nyilván van, hogy míg egyfelől 1½ verset elhagyott, addig másfelől 5 verssel szaporította az eddigi zsoltárverseket. Ugyanakkor 65 zsoltár új dallamot nyert és pedig a kulcsú hangjegyek szerint, mint a régiéek voltak, nevezetesen: 1. 4. 6. 7. 10—22. 28. 30. 32. 34. 37. 41. 44—46. 48. 50. 53. 57—58. 61. 63. 71. 76. 79. 80. 82. 83. 96. 102. 104. 106. 107. 109. 110. 112. 113. 115. 118. 120. 121. 125—127. 129. 135. 137. 139. 141. 144—149. Megjegyzendő, hogy mind a 150 zsoltár saját hangjegyekkel van ellátva, nemkülönbén az énekes könyvben foglaltatott 374 dicséret, épen úgy, mint a Pethe Ferencz által 1794-ben Utrechtben kiadott magyar zsoltárok.

A németalföldi énekes könyv tartalmazza a 150 teljes zsoltárt, azután 150 kijavított régibb dicséretet, hét részre osztva, ugymint:

a) Vasárnapi és ünnepi énekek, száma 38. b) Katechismusi énekek sz. 12. c) A kitünőbb hitcikkekről, sz. 47. d) A tevékeny kegyességről, sz. 24. e) Keresztviselési és vigasz-énekek, sz. 9. f) Az imáról. Dics- és hálaénekek, sz. 9. g) Az utolsó dolgokról, sz. 11.

Ezen 150 dicséret szerzői: Dr. Luther, Neander, Uttenhofen, Claussnitz, Herzog Vilmos, Schmolke, Heermann, Held Henrich, Betuk Lajos, Lampe Adolf Frigyes, Rist János, Homburg Christián, Schirmer Mihály, Lob-

wasser Ambrus, Pincier János, Petiscus Bertalan, Postius János, Gesenius Justin, Frank János, Neumark György, Spengler Lázár, Hubert Konrád, Neuss Henrik György, Kreutzigerin Erzsébet, Lange Joachim, Speratus Pál, Rambach János, Grosser Sámuel, Angelus János, Goldel János, Ringwald Bertalan, Gerhárd Pál, Weingärtner Sámuel, Albert brandenburgi örgróf (112-ik dicséretet készítő), Moller Márton, Flittner János, Matthesius János, Alberti Henrik, Weiss Mihály, Pappus János, Eberus Pál, Graf Simon és Albinus György.

Továbbá van még ezen énekes könyvben 224 újabb ének, melyek szintén hét részre oszlanak, ugymint :

a) Bűnbánati és ünnepi énekek, száma 47. b) Katechismusi énekek, sz. 11. c) A kitünőbb hittani tételekről, sz. 56. d) A keresztyén erkölcsanról, sz. 67. e) Különös szenvedésekben, általános csapásokban és szükségben, sz. 12. f) Dicsérő- és hálaénekek, sz. 14. g) az utolsó dolgokról, sz. 17.

Ezek előre bocsátása után térjünk át a küldöttségi jelentés első pontjára, az énekes könyv c kulcsú hangjegyeinek g vagy violin kulcsra változtatására.

A zsoltárok tehát, mint közönségesen tudva van, eredetileg a bibliai könyvek közt foglalnak helyet, tehát Istennek igéi. Ezek eleitől fogva az éneklés anyagául szolgáltak. Az éneklés tehetsége az Isten egyik felséges és igen kitünő adománya, melyet ennél fogva az ő akaratja szerint és az ő tiszteletére kell is használnunk, s annak méltó használata, mint Nagy István is éneklés 130. dicséretben, a mennyei lét előízlelése. Az angyalok és idvezültek a mennyben zengedezik az Örökkévalónak az ő dicsénekeit, nevezetesen : a teremtés ősenekét és a váltság új énekét, miként János a Jelenések könyve IV. és V. részében elibünk adja.

Hogy már az Isten dicsérete e földön az ő egyházában, mely őt lélekben és igazságban imádja, énekeltezhessék : ez okból eleitől fogva némely kegyes és tehetséges keresztyének nemcsak többrendbeli lelki és szelleműs énekeket hoztak létre az egyházban, minéműek hazánkban is nagy számmal voltak, hanem ily célból a zsoltárokat is rímbe szedték, mint Maroth Kelemen, és Béza Tódor, sőt mértékre is vették, mint Lobwasser Ambrus és Spethe, mely utóbbiaké közül a Lobwasser által készített zsoltárokat használta kiválóan Szeneczi Molnár Albert; a dallamokat pedig, mint tudva van, a Kálvin felszólítására, Goudimel Klaudius készíté a zsoltárokhoz, s e dallamokkal élnek, az angolokat és skótokat kivéve, minden egyéb református nemzetek a föld határain, használják pedig az eredeti c kulcs szerint és bizvást lehet állítani, hogy a c kulcsú hangjegyek szerinti éneklés mellett a külföld református egyházaiban,

mint ennek tanúja is voltam, nagy buzgóság és áhitat honol a hívők tekintetén és szívében. *)

A második pontra, melyben a CL. zsoltárt 600 drb arany pályadíj kitűzése mellett véleményezi a bizottság átdolgoztatandónak, azt bátorkodunk megjegyezni, a mit a mostani énekes könyv nyomda alá adásakor Láczai József pápai tanár, azután lepsényi, majd sárospataki lelkész mondott, miszerint nyerekedni az énekes könyvön egyáltalában nem kell! A pályadíj vonzereje folytán, nem pedig az Isten iránti önzetlen tiszta imádatból létrejött énekeken meg fog érzenni az arany borju szaga és ize, épen úgy, mint az alkalmi vagy megrendelésre készült költeményeken a mondvacsinálás illata. Azt tartják, hogy a pálma a reá rakott teher alatt nő : talán azért terhelhetik meg 600 darab arannyal a költői ihletettséget, hogy az annál magasbra szálljon. Theologiai pályám folyamán Menyhárt János szentírás-magyarázó tanártól azt hallottam, hogy a LXVIII. zsoltárnál Horácus magas röptü ódái sem szárnyalnak magasbra : azt pedig senki sem véli legtávolabbról sem, hogy a zsoltárok bizonyos kitűzött arany pályadíjak nyomán jöttek volna létre. Ha már pályázatról van szó : minő pályadíjak útján készültek amaz örök becsü zsoltárok : valóban legnagyobb részöknek pályadíjai nyomor, inség, kísértet, szenvedés, betegség, egyéni vagy nemzeti fájdalom s több efélék voltak. — Hogy aranyak tűzessenek ki énekszerzésre pályadíjakul : az efféle eljárás vallásos dolgoktól csak maradjon távol; mert könnyen megtörténhetik, hogy a mammon varázsereje olyanokat is énekkészítésre ösztönözne, kik a keresztyén vallás sarkalatos igazságait nem hiszik; itt a cél az eszközüket soha nem teszi szentekké, sőt ezáltal a történet meghamisittatik, magasztaltatván a később kortól — az énekek után ítélve — oly énekszerzők, kiknek egy mustármagnyi hitök nem volt, mivelhogy abból, a mit aranyakért papírra tettek, egy betüt sem hittek.

Egyébiránt részünkről, a merőben új zsoltárok készítésének semmi szükségét nem látjuk, de a verselés és nyelvezet hibáinak kijavításába bele egyezünk. Nem kívánjuk a megcsökönösödés elvét állítani fel vezérül : de lehetetlen figyelmen kívül hagyni azt, hogy a római katholicismusnak nagy erőt ad az istenitiszteleti formák állandósága, melyek mindenkor egy és ugyanazok. A gyakori változtatás és a chamaeleon-korszellem szellője által ide s tova hajtás állhatatlanságnak a jele, s a vallásos életre inkább káros és romboló, mintsem hasznos és építő hatással bír. Ha például

*) Ugy vagyok értesítve, hogy a g kulcsra áttétel a dallam lényegét, sőt méretét sem változtatja meg, miután a chorálmenet megtartott, a rythmizálás pedig, mint a mely forgatná ki népünket eddigi éneklésmódjából, kerületünk által mellőztetett. A skótok és angolok is buzgón énekelnek, pedig nem a francia dallamok szerint énekelnek. Legyen megnyugtatta felszólaló barátunk, az ének lényegén sérülés nem történik. Szerk.

látja azt a nép, hogy a zsoltárt, mely neki második bibliája s egyik féltett kincse s melyet Isten igéjének tart: oly gyakran meg lehet változtatni, mint például a politikai elveket, vagy az öltönyt: akkor hitében megrendül s kételkedni kezd a felett, hogy vajjon a 150 zsoltár, mely pedig az ószövetségi szent könyvek közt ott áll, csakugyan Isten igéje-e? miután azokkal épen úgy lehet elbánni, mint valami emberi rendeletekkel; s ha a zsoltárok iránti hite egyszer megingattatott, akkor következik a biblia s így a mit a moderneben kárhoztatunk, mi magunk fogjuk eszközölni, bár nem szándékosan. Akkor azután kereshetjük az archimedesi pontot, de nem találjuk meg. A hitelenséget helyéből ki nem mozdíthatjuk. Rombolni könnyű: építeni nehéz. E felett tény az, hogy a mi változó, sohasem bir annyi becsesl, mint a mi állandó és változatlan

(Vége köv.)

Rácz Károly.

* * *

A 150 zsoltárt a bizottság is megtartandónak véleményezte, de hogy érdekelhetőkké váljanak, kívánta új és czélszerű fordítását, addig csak javításukba egyezett bele. Nem a Szenczi stilja a szentírásbeli zsoltár, 250 év után új Szenczi, vagy Szencziek jogosan nyulhatnak nem az elvetés, de új fordításhoz. A mi a pályadíjat illeti, az csak ösztönzésül van... hisz a bibliafordítók is szoktak ma már jutalmaztatni, a lelkész is, s méltók is, ha jól forgolódnak, a tiszteletdíjra. Ha nem üt meg a mértéket a pályázatok, nem jutalmaztatnak. Egyébiránt a pályatüzés módozata még megállapítva nincs s ha új Szenczik ajánlkozna buzgóságából, szívesen vétetnek. — Itt a tehetség, mint isten-adomány, a döntő, a kiben nincs költői tehetség, nem verselhet az. Kálvin is átadta Bézának a fordítás végrehajtását, mert ő költőnek nem született. Szerkesztő

P á r s z ó

a sárospataki főiskola Miskolczra leendő áttételének kérdéséhez.

A főiskola egyik s épen nem jogtanára által, úgy hiszem előbb a „Miskolcz“ hasábjain megpendített s később ott és a „Zemplén“-ben, sőt a budapesti lapokban tovább vitatott eszme, a sárospataki jogakadémiának Miskolczra való áttétele, oly fontos kérdés, a mely megérdemli, hogy azzal lapunk olvasói világi mint egyházi férfaink foglalkozzanak.

A tárgy nem új. Már a szabadságharcot megelőző időben Szemere Bertalan és mások vitatták ezt; de főleg az alapítók utódai részéről oly ellenszenvre találtak, hogy az egész ügygel elhallgattak. Az indítványt tevő tanár ur és az átköltöztetés barátai most azt hozzák fel, hogy S.-Patak kis város, benne nem szerezhetnek a jogászok kellő társadalmi műveltséget, nincs ott törvényszék, joggyakorlat, hogy az ifjak pályájokra magokat gyakorlatilag is képezhessék, a szülék inkább nagyobb városba, Pestre vagy Kassára küldik gyermekeiket, s így a jogakadémia létszáma évről-évre apad. E bajokon segítve lenne, úgy vélekednek ők, ha az intézet Miskolczra tétetnék át; ott virágzást, lendületet nyerne.

Csudálatos, hogy ez eszme mellett jogtanár, egy döntő egyéniség alig szólalt fel!!

Nem vagyok barátja annak, hogy ref. egyházunk két szomszéd kerülete két jogakadémiát tart fenn. Üdvösebb lenne, ha egyesülne Debreczenben, a mikor felekezetünk képes lehetne oly tanárokat nyerni meg, kik az ország legjelesebb szaktudósai és tanítói. Az akadémiákat nem a hely, nem a tanulók, hanem a tanárok teszik híressé, népesítik meg a tantermeket, s virágoztatják, teszik keresetté, tekintélylyé az intézetet.

Ha erről az alapítványok természete miatt nem lehet szó, még kevésbé lehet a Miskolczra való átköltöztetés.

Valamely főiskolát kétfelé vágni annyi, mint meghúzni felette a halálharangot. Bizonyítja Marburg és Gieszen. A híres Marburg ma már elvesztette jelentőségét; bár úgy ezt, mint amazt fejedelmek eléggé istápolták: Gieszen tekintélyre soha sem emelkedett.

Hibás volt az indítványozónak azon érvelése, hogy Patakon a jogászok társadalmi művelődésére nincs kellő mező. — A jogász és theologus közt Patakon mindig hideg volt a viszony. Most ez utolsók sértve kérdezik: hát a papnak nem kell annyi társadalmi műveltséggel birni mint az ügyvédnek? S így a viszony ezután még feszültebb lesz.

A hazának annyi jeles jogtudósa, államférfia, Kossuth, a Szemerék, Vayak, Lónyaiak, Palóczy s Istenem még hányan tanulták Patakon a jogot!! Hát ezek nem szereztek ott elég társadalmi műveltséget? Az óta Patak haladt, a világforgalommal vasút köti össze; egy tanintézettel, az állami tanítóképezdével emelkedett. Az ifjuság magának mindenütt teremthet társaskört, s ez olyan, a milyen az ifjuság szelleme. A műveltség ál és valódi. Ez utolsó a lélek nemesbülése, mely önkénytelenül finommá és vonzóvá teszi lényünket, s ez a kis városban is megszerezhető. Amabból több ragad az ifjura a nagy városban. A tanuló előtt, legyen bár az jogász, Pesten sem könnyen nyílnak meg a salonok.

A németek másként gondolkoznak. Egyetemiek többnyire kis városban vannak. Jena, Tübinga, Göttinga, Marburg, Gieszen, Heidelberg, Halle stb. többnyire a műsáknak való jelentéktelen csendes városok. Ott úgy vélik, hogy az ifju a nagy városban könnyebben elromlik s több mód és alkalom lévén a szórakozásra, kevesebbet tanul.

Patakon apadt a hallgatók száma. Ugy van az másutt is. A jogi pálya meg van nehezítve, sokat visszarettent. Kétlem, hogy Miskolczon a szám emelkednék. E megyékből csak azok mentek Pestre jogot hallgatni, a kik Miskolczra sem mennének.

A külföldi egyetemek viszonyaiból és magából a tudomány utáni vágyódásból indulva ki, állítani merem, hogy a város legyen bármely kicsiny, csak tanárai legyenek országos hírű tudósok és előadók, jelesebbek mint a nagy városi tanári kar, s üresen maradnak ezeknek s megtelnek azoknak tantermei.

Miskolcz nagyobb város Pataknál, de korántsem nagy város. Túlnyomóan üzleti hely, üzlet, pénz s többség az izraelitáknál, az átköltözéssel nyerje a város forgalma, de keveset az ifjuság — ott, a hol mindenki a társadalmi élet merevségéről, illetőleg nem létéről panaszkodik.

Miskolcz bir a nagy városok sok hibájával, de kevés van ott a nagy városok erényéből.

De nézzük a dolog anyagi oldalát is!

Az iskola vagyona, bár egy nagy részben a jogintézetet érdekl: megosztatlan egész. Az alapítványok Sáros-Patakra szólnak, s hiszem, hogy az alapítók utódai, annak, hogy e vagyon megosztassék vagy Patakról elvitessék, ellene mondanának. — Más nehézség az, hogy a főiskola most sem bírja a tanárokat

úgy díjazni, mint megérdemelnék, akkor, ha nem többel, egy történelem- és egy bölcsésztanárral többet kellene tartani, azaz Miskolczon ugyane tanszékeket fizetni; de miből? Patakon ott a nagyszerű épület, Miskolczon a ref. gymnasium is egy kis zúgban szorong. Tanépületet, tanári lakokat Miskolcz nem adhat, azon egyszerű okból, mert nincs, mert szegény, alig van pár száz hold földje; áldozni a polgárság vajmi keveset ígérhet, mikor most is alig bírja a 100%-hez közeledő súlyos községi adót, — a lelkészek stb. fizetésére kivett edgyházi adó pedig irtóztató hátralékban hever, minden erélyes kísérletek dacára csaknem bevehetetlenül. Hát aztán a könyvtár, a főiskolai nagy könyvtár, melyet meg nem oszthatni, a könyvtár, a mely nélkül nincs akadémia!!!

A s.-pataki jogtanári kar nem fényes, de elég tisztességes fizetéséből fenntarthatja magát Patakon, a mi Miskolczon nem lesz lehetséges. Az ifjuságnak pedig olyan jövedelmi forrásai vannak Patakon, a melyek Miskolczon hiányozni fognak. Feledjük-e azt, hogy nemzetiségi szempontból fontos az, hogy a főiskola Patakon legyen, teljes virágzásban és kiterjedésben?

Nem méltánytalanság-e az, hogy most beszélünk Patak megcsonkításáról, mikor a főiskola tantermeit és lakszobákat épít csaknem páratlan bőkezűséggel, izléssel és czélszerűséggel? Azt sem lehet tagadni, hogy Patak épül és szépül.

Van Miskolcznak gymnasiuma, mely a városnak és mondhatni három vármegyének életszükség. Emelje, virágoztassa teljes erejéből Miskolcz ezt, szorgalmas tanárait méltányolja anyagilag is fényesebben, lássa el, szervezze tanszer múzeumát, könyvtárát, hívjon elismert szakférfiakat tanszékeire: a nemzetnek és egyháznak nagyobb haszon lesz ez, mint a jogakadémia bírásának hiúsága. Olyan kevés lelkesültség, s kis áldozatkészséghez, nagyon sok ott a tenni való.

Tisztelet a s.-pataki jogakadémia tanári karának; jeles férfiak vannak ott; képeztek és képezhetnek azok hazafiakat, jogtudósokat; a ki onnan Pestre megy, csak Pestért megy; a mi még nem tudomány. De tudom azt, hogy ha a tanári kar felfogja hivatását, s önmagából és önmagával teremt képzési kört az ifjuságnak, s ha az egyházkerület, nepotismus nélkül, oly tanerőket fog bármi áron megszerezni, melyek hír név s tudomány és előadás tekintetében a fővárosi tanerőkkel legalább versenyezni fognak: tódulni fog az ifjuság a kies, egészséges hegyalja Athénjének termeibe!*)

Nemki Demit.

B E L F Ö L D.

Templomi énekeink.

(A csurgói ev. ref. tanári kar véleménye a Dunamelléki reform. egyházkerület által a templomi énekek javítása ügyében kiküldött bizottságnak jelentése felett.)

Főt. Pap Gábor szuperintendens ur felhívásához képest, sz. Dávid zoltárainak s a dicséreteknek templomainkban miként leendő használatát illetőleg, nézetünket a következőkben van szerencsénk tiszteletteljesen előterjeszteni:

*) Közöljük e cikket mint pusztán egyéni nézetet, a nélkül, hogy Lapunk pártállást foglalna pro és contra. Saját szinte csak egyéni nézetem szerint, a mint eddig látom a dolgokat, a Miskolczra áthelyezés az óriás áldozat dacára sem fogná meghozni a kívánt sikert és gyümölcsöt. Ha már áthelyezésről beszélnek, a Debreczenbe áthelyezést legkönnyebbnek, legkevesebb áldozatba kerülőnek s legígérbőbbnek lá-

„Tekintetbe vévén azt a fontos körülményt, hogy anya szentegyházunk e honban, dicső emlékü Kálvinunk hathatós közreműködése, a genfi s más helyét, úgy a skót, francia s más egyházak példája nyomán sz. Dávid zoltárait szerves egészükben fogadta el templomi használatul:

tekintetbe vevén, hogy valamint a biblia egyes könyvei annak egészéhez viszonyítva azzal egy szerves egészet képeznek, úgy hogy egyik zoltár a másikat kiegészíti, felvilágosítja, magyarázza, mely zoltárokból egyik- vagy másikat kiszakasztani az egésznek, sőt az egyesnek kára nélkül ép úgy nem lehet, mint a jól szerkesztett boltívből egyes tégladarabokat;

tekintetbe vevén ennek folytán, az ily eljárásból önként következő azon eshetőséget, hogy, ha megengedtetik a templomi használatra a multban teljes egészükben elfogadott s jóknak tartott zoltárokkal szemben most a kiválogatás, vagyis emennek helyesül, sikerültül, épületesül, amannak helytelenül, nem sikerültül, tán károsúl feltüntetése, a kevésbé avatottak, maga népünk könnyen átviheti e válogatást szent könyvünk egyes helyeire, részeire, sőt könyveire is; de viszont

tekintetbe vevén azt is, hogy a zoltároknak a kitünő tehetségű Sz. Molnár Albert által lett magyaritása, irodalmunknak azóta történt nagy lendülete folytán, sok helyen elavult, sok helyt dísztelen, majd érthetetlen, és túlbővített az eredeti szöveghez képest, technikája se mindenütt díszes:

óhajtható azoknak, a lényeg megtartása mellett újra leendő átdolgozása, de mégis úgy, hogy nagy és szembetűnő eltérések ne történének, hogy népünk értelmi, érzelmi körét azok át ne lépjék, úgy hogy mintegy észrevétel-vezettség népünk a tökéletesebb felé; Óhajtható az úgynevezett csillagos zoltárok, versek szaporítása, a csillagtalanok olvasó-könyv gyanánt szolgálván továbbra is népünknek, mely nem énekelhető rész, különben is alig pár krajczárral szaporítandja a könyv árát. A dicséretre vonatkozó bizottsági véleményt helyeseljük, elfogadjuk a lényegben. A zoltárdallamok megtartandók.“ (H. P.)

A „Nemzeti Hirlap“ egy cikkére.

A Budapesten megjelenő napi lap a „Nemzeti Hirlap“ f. é. márczius 30-ik száma tárczájában „Mohammed vallása és a ker. civilizáció“ czim alatt egy modern cikk adattott ki, melynek szerzője a ker. érzéket teljesen mellőzi s talán nem is keresztyén. Ha a vallás csak „köpeny a hódítás és önzésre“ — látni való, hogy a háború oka nem egyedül a vallás; a „törvény és tudomány“ mozgatta régi Hellas és Róma roppant háborúi vallási befolyás nélkül eredtek s folytak.

Vakmerő s alaptalan cikkező azon állítása, hogy „az izlam épen annyira előmozdítja a polgárosodást, mint minden más vallás.“ Az izlam hatalma alatt nyögő Afrika, Ázsia és mai európai Törökország több mint ezer év óta miért nem polgárosultak hát? A ker. Káthágó Cyprian korában (250. Kr. u.) és a ker. Alexandria az izlam születése előtt fényes műveltséggel bírtak; mihelyt az izlam elborítá — a polgárosodás elbukott ott.

„Keresztyén tudomány nem is létezik“, — hát izlam tutom minden tekintetben. Itt az áthelyezés egyesüléssé válnék. A mint a jövőbe sejtellemmel pillantunk, valószínű, hogy a pataki jogakadémia ha fentartatik és ott tartatik fel, a dolgok erejénél fogva c akugyan lassu hervadozásnak néz elébe. Nekünk protestánsoknak ma nem sok és gyenge, hanem kevés de jó és erős főiskolára van szükségünk, mert sokat nem bírnak erőben fentartani. Szerk.

domány van? Hol vannak azon maig is létező világra ható izlam-teremtette egyetemek? Nincs-e ker. világnézet, erkölcs, szokás? Vak az a ki ezt nem látja. Czikkező összezavarja a középkori arabokat az izlammal; maguk az arabok is a régi műveltségéből merítették s csak akkor fénylettek, mikor népvándorlás, nemzeti nyelvek szülemelése s több történeti okok miatt ideiglenesen a ker. műveltség szendergett. Éjjel, ha a nap elhunyt, csillag vagy félhold is világíthat, de a nap mellett elhalványul. A középkor után, és ma, hol van hát az az arab és izlamszülte titáni tudomány, s ki kezében? Micsoda Averroësnek ideiglenes s csakis pantheistikus bölcsészete a renaissance, a reformáció óta fejlődő ker. egyetemeken mivel bölcsészethez?

A keresztyénség 300 első évében soha nem üldözött, csak szellemi hatalmával s szenvedve hódítá meg a művelt római-görög világot, sőt az új nemzeteket is. Ez igazi természete ellenére, a Theodosiusok korában s után ferdült el politikai férfiak kezén üldözővé. De az izlammal épen alapítója fogott véres fegyvert s mozlem utódai épen első 300 évökben pusztítottak s használtak tüzet, vasat, s mihelyt elveték, hódításuk megállt, alapelv és induló pont hát az üldözés volt. A magához, ős elvéhez visszatért keresztyén államok teremtették a vallásszabadságot, melyet az izlam maig sem valósított, míg Albion s mások fellépése nem kényszeríté a Hatti humájumra... hát az arabok hol maradtak itt is? „A korán hát nagyszerű mű“ lehet, de mit teremtett? csak talán az arab csillagászatot s matematikát és orvostant nem a korán teremtette? Hát a biblia talán nem oly nagyszerű? e látszik ki czikkező fátyla alól... még megérjük, hogy a „Nemzeti Hirnap“ török fezt, s aztán török szívet és hitet cserél... A biblia valóban világra szóló jelentőségére egy árva szava nincs. Csak ha a bibliai evangyéliom szelleme hatandja át Áfrikát s Ázsiát... remélhető ott a polgárisodás állandó alapon.

Ez alkalom nélkül nem adtam volna közre, de most megteszem, egy francia tudós hozzám írt kérdését (1877. febr. 24. kelt levele): „A lapok sokat beszéltek a konstantinápolyi magyar küldöttségről. Nem tudom megérteni mikép érdeklődhetnek a magyarok Törökország iránt, mely a keresztyéneket annyiszor üldözte? A szlávok és oroszok iránti gyűlölet elfelejteti velők történelmök dicső multját (célzás, hogy több mint 300 éven át Magyarország volt a keresztyénség védbástyája)...“ Megfelelttem volt a levélre. — Vallásilag a ker. polgárisodást s evangyéliomot nekünk védeni kell... e magas kérdést azonban fájdalom a politikai érdek dominálja. A legmelegebb rokonszenvek sem szabad elvakíttatni engedni magát igaztalanságra s egyoldalúságra, s történelem hamisításra!

Mindenesetre szomorú tünemény, mint egy derék ref. lelkes írá hozzám, hogy „a N. H. czikke az izlamot s alkoránt messze felibe igyekszik emelni a ker. vallásnak és bibliának ezek kicsinylése sőt fitymálásával. Átalában a sajtó most nagyon haragszik a ker. vallásra. Nem emlékszem, hogy más vallást így bántana!“ Vallási kérdéshez oly felületesen ritkán szóltak nagy lapjaink mint épen mai napság. Inkább hallgassanak ha nem értenek hozzá, hallgatásukkal nem tesznek oly kárt. **B.**

Közérdekű változás a békés-bánáti egyházmegye körében.

Tekintve ezen egyházmegye több vármegyére kiható óriás területét, a másfél százezeret haladó népességet, s ezekből kifolyólag a teendők iszonyú halmazát, mely esperesének vállaira

nehezedik, ki e mellett egyszersmind egyik legnépesebb egyházunk (Szentés) lelkipásztora*) is: mult hó 27- és 28-án Szege-den tartatott egyházmegyei gyűlésünkben, végzésileg állapított meg, hogy egy társesperes is választassék. E közérdekű változás, a tiszántúli egyházkerület körében, egészen új tünemény, és oly reform, a mely a korszerű jelzöt méltán kiérdemli. A társesperes működési köre azonban — ha jól tudom — még nincs meghatározva, s nem is lesz a mig egyházkerületünk is nem fog nyilatkozni az indítvány, illetőleg kezdeményezés felett. De van ehhez szava a sajtónak is.

Egy évtizeddel ezelőtt, sokszor utazgattam gőzhajón, s a hajó fedélzetén való sétálgatásban mindig különös élvét találtam. Sőt tudja Isten, meg volt az a természetem is, teljes életemben, hogy gondolkodni is nagyon szerettem. Így gondolkodtam már épen akkor is, élvezve egy szép alkony üde levegőjét, midőn az a sajtáságos ötletem jött, mit lehetetlen el nem mondanom. Valahol a Balaton vidékén ez időtájban épen „a lesperes t“ választottak. „Miféle hivatal lehet ez, mihez lehetne ezt hasonlítani?“ küszködtem a nehéz feladattal, midőn a hajó után játszadozva úszó dereglye szemembe ötlött. „M e g v a n!“ mondtam örömmel, és a hasonlat csakugyan szörnyű módon talál. A dereglye ugyanis épen olyanra van festve, mint a gőzhajó; reá pedig az utasoknak semmi szüksége, ha csak baj nem éri a gőzhajót. Fiat applicatio!...

Ime ilyenforma a régi divatu a lesperesi hivatal az ő önállótlan pótmunkakörével. Egy ily hivatal állítása felett, sohasem tudnék örvendeni, sőt ott is eltörölném, a hol eddig még fentartotta magát a félszeg intézkedés. „Ut a t a s z e l l e m n e k é s m u n k a k ö r t!“ mondja az író, s talán protestáns egyházunk körében is joggal mondhatná. Urunk a hol sok a végzendő és különféle, a fősúlyt a munkamegoszlás elvére fekteti, s a felelősséggel egybekötött munkakört pontosan megszabja. És ez elv mellett szól a hazai protestántizmus el nem nemitható érdeke is.

Midőn tehát a békés-bánáti egyházmegye, a korszerű (jó értelmében véve e napjainkban sokat pengetett szót) kezdeményezést megteszi, óhajandó, hogy ne csupán a munka terhének könnyítése, hanem egyszersmind, a munkamegoszlás elve is irányadó befolyást gyakoroljon, majd a kivitelt, illetőleg az új munkakör végleges szervezésénél. Dimidium facti, qui bene coepit, habet. Régi példabeszéd, de igazat mond ma is. Tekintve az esperesi munkakör teendőinek naponkénti szaporodását; tekintve az idő jeleit, melyek az egyházat vésszel fenyegetik; tekintve a nagyszerű versenyt, mely a tanügy terén kifejlődött; tekintve a községi és felekezeti iskolák reáuk nézve aggasztó viszonyát: lehetetlen el nem ismernünk, hogy egyedül csak a protestáns szellem ereje és a helyes szervezkedés biztosíthat számunkra jobb jövőt. Helyes dolog tehát, sőt égető szükség, az esperesek terhén könnyíteni, Tiszán és Dunán innen s túl mindenütt. Mert hogy egy esperes — legyen megáldva bár a legragyogóbb buzgalom és adományokkal, az évenként egyszer tartatni szokott kánoni látogatás alkalmával, az egyes gyülekezetekben a tanügy körül is mindent megtegyen, úgy mint óhajtaná, valóságos physikai lehetetlenség. És az anyaghalmaz, mit a fáradtan és kimerülve hazatérő esperesnek fel kell dolgozni, kire e mellett még saját egyházában, s talán családi körében is

*) Nt. Szalai István ur, hazánk egyik kitünő bölcsésze, írója és a m. akadémia lev. tagja.

ezer teendő vár! Bizony óriás feladat, mert az esperes sincs vasból, és az ő napja is csak 24 órára terjed, mint másoké. . . .

Most lássuk a kivitel. Önként kínálkozik, az egymástól szabatosan elválasztható kettős munkakör, t. i. az egyházmegyei közigazgatás és tanügy köre, Mindkettő igénybe veszi, egy-egy vezérférfinak teljes erejét és munkásságát. Lenne azután ez alapon, minden egyházmegyében, egy közigazgatási és egy tanügyi esperes, önálló és felelős munkakörrel mindenik; s az egyházmegyei gyűléseken is elkülönítenék a két munkakör, mindenik esperes saját szakmájában vivén vezérszerepét. — Vagy jobb lenne talán, minden egyházmegyében, egy-egy felekezeti tanfelügyelő? Nem tudom. A körlelkési rendszer is ezt pótolta volna; de a mely — mint legalább egyházmegyénkben tapasztaltam — czélhoz nem vezetett. Őh ne feledjük, hogy népünk között, megdöbbentő mérvben el van terjedve, a közönyösség és a krajczározó szűkkeblűség is a tanüggyel szemben! Saját papja, sőt a körlelkész sem gyógyíthatja e bajt, oly sikeresen, mint az esperes, kinek mégis van egy kis nimbusza is a nép előtt. „Tekintély kell a népnek még ma is, hogy meghajoljon!” mondá előttem nem rég is egy férfi, ki a magyar ember természetét és szokásait, minden rétegében ismeri. „És mindjárt nem lesz szegénységünk is oly aggasztó mindenütt.” Ez csak kitérés volt; de mert ide illik, nem hallgattam el.

Mindezeket pedig, hogy miért nem mondtam el a szegedi gyűlésen, egyszerű oka, mert nem lehetett. Ebéd utáni szabad órákat ugyanis arra használtuk fel, hogy az új reáliskola gyönyörű tantermeit és taneszközeit nézegettük, a derék igazgató fáradhatlan szivessége folytán, kissé hosszabban mint számítók előre, és — biz ott elkéstünk! „Az esperesi kérdésem túl vagyunk!” vettük a hirt már az udvaron. Se baj, gondoltam magamban; a sajtó zöld asztalára fogom reá tenni elkésett indítványomat, a mely körül mindnyájan tanácsbirák vagyunk. És ime úgy lett. — Valeat quantum valere potest. Most többet nem szólok.

Gyoma, április 7-én, 1877.

Garzó Gyula.

Megrendelési felhívás

„Egyházszerartási szent beszédek“ czimű folyó évi október hóban megjelenendő műre.

Midőn „Egyházszerartási szent beszédeimet“ sajtó alá rendezni magam elhatározám, kettős cél lebegett szemem előtt. Az egyik, hogy magyar prot. egyházi irodalmunk e nagyfontosságú ágát, csekély erőmhöz képest én is gyarapítsam, a másik pedig, hogy mindazt, mi a jövő szükségleteinek szempontjából a jelenleg közkézen forgó ágendákban hiányzik, utánpótolván, teljesebb berendezésű művet adjak az eddigieknél. — Nem titok ugyanis előttünk többé, hogy a polgári házasság és vallásszabadságról szóló törvényjavaslatok, már napirendre is ki voltak tűzve. Ha e javaslatok letárgyaltnak és szentesítést nyernek, prot. egyházunk körében is életbevágó változások fognak előállni. Illő dolog tehát, sőt egyházunk érdeke, hogy jó időben elkészüljünk, nehogy a gondolatunknál is gyorsabban megérkezhető változások, zavarba hozzanak majd bennünket. Nem szabad csak egy pillanatra is elfelednünk, hogy válságos napokat várhatunk! A józan értelmet megalázó nazarénusok, a magasra vont szemöldökkel gúnyolódó materialisták, és az örült-tánczot járó szociál-demokraták támadásra egyesült tábora, a céljaira

nézve kedvezőnek ígérkező alkalmat, kétségkívül lázas gyorsasággal fogja megragadni. . . .

A mi theologiai álláspontom illeti — miután napjainkban ez is komoly kérdést képez: nyiltan kijelentem, hogy a positiv keresztyénségnek vagyok rendületlen híve; de — nem a szellemgyilkoló betű, hanem Urunk azon megmérhetetlen jövőbe vágó nyilatkozata értelmében, mely a szent János szerint való evangéliom XVI. részének, 12. és 13-ik verseiben van szépen megírva. Midőn tehát hiszem és vallom, hogy a lelkész szentesített confessio korlátai között tartozik szólni a gyülekezetben: lehetetlen egyszersmind a „következendőkre“ is nem gondolnom, és mélyen nem éreznem azt az erkölcsi szent kötelezettséget, mely annak élénk tudatában tekint a jövőbe és tör előre lankadatlanul, hogy a tényleges való az eszménytől, prot. egyházunk körében is még nagyon távol áll. Sok a teendőnk a cultus körül is! Boldog emlékezetű Tataink is többször nyilvánítá — habár pedig ő sem volt ritualista, hogy: „a reformáció az egyházból, a sok szeméttel, sok drága gyöngyöt is kisépért.“ Korunknak tehát feladata kettős, t. i. a múlt hibáit kiigazítani, és elvégezni saját munkáját is, miután el nem némitható örök postulat, hogy a mint halad a világtudat minden oldalú kiképződése, a vallásnak is oly mérvben kell szétárasztani az életre égi erejének gazdagságát.

Ennyit tájékoztatás, és egyszersmind megnyugtató is, mindazoknak, a kik már előre is ismerni óhajtják az író szellemét, és az irányt mit műve képvisel.

A tartalmat: kereszteselési, egybekelési, confirmálási, urvasorai és esketési beszédek képezik, különös tekintettel, a kilátásba helyezett polgári házasság és vallásszabadságról szóló törvényekre, mint szinte az ünnepek és különféle alkalmakra is. A körülbelől 12—15 ivre terjedő mű ára, csinos kötésben, 2 osztr. ért. frt, de a mely majd csak utólagosan lesz hozzám beküldendő. — Egyelőre tehát csakis megrendelést kérek, mi vagy csoportosítva iveken, vagy levelező lapokon eszközölhető; oly feltétel alatt azonban, hogy a megrendelés beváltásának kötelezettségét, egyedül csak a halál oldhatja fel.

Megrendelőim szives buzgalmától várom, hogy a nyomtatandó példányok számára nézve, mihamarább tájékozhasam magam.

Kijelentem végre, hogy kedvező pártoltatás esetében a példányokat egész a megrendelés erejéig terjedő diszes alakban szándékom kiállíttatni, és egyszersmind bérmentesen is szétküldeni.

Gyűjtőknek minden 12 példány után egy tiszteletpéldánnyal szolgálók.

Gyoma, (postahely Békésmegyében) 1877. márczius 15.

Garzó Gyula,
a gyomai ref. egyház egyik rendes
lelkipásztor.

Ludmán Pál emlékezete.

Ludmán Pál, főiskolánk jó emlékü növendéke, hittani pályavégzett, utóbbi években esk. felügyelő s köztanító születése helyén, B.-Sámsonban folyó hó 4—5 közti éjen jobb létre szenderült. Sorvasztó tüdővész vetett véget a szorgalmas tanuló s tanító, jó barát és szép reményekre jogosító munkás ifju életének. Végtisztességátétele Sámsonban 6-án d. u. 3 órakor szép számú gyülekezet s a főiskolából kiment pályatársak részvétele mellett ment végbe. — A templomban nevezett egyház érde-

mekben megöszült lelkésze nt. Tóth Bálint ur tartott Jer. III. 4. „Én atyám az én ifjúságomnak te vagy vezére“ felett meghatározó beszédet. A sirnál Szele György főisk. esk. felügyelő s köztanító mondott buzgó imát s pályatársai nevében néhány búcsúztató szót. Végül a helyi tanítókkal együttes, átérzett éneklés elhangzása után Orosz István főisk. szénior intézett a mély fájdalommal súlytolt szülékhez vigasztaló szavakat, kifejezvéen gyászkönyüikben az elhunyt barátainak osztatlan érzetét s a főisk. akad. igazgatóságának fájdalmukban legmélyebb részvételét. — Nyugodjanak hosszas szenvedései után békével a jobb hazába költözött porai!

K Ü L F Ö L D.

Ausztria és Franciaország.

(Egy püspöki rendelet a vegyes házasságok ügyében. A bibliatérjésztés megakadályozása. A tyroli protestánsok helyzete. Az egyházi választások megejtése Franciaországban. Törekvés, egy, a nyilvános istenitiztetetét biztosító országos törvény létrehozására. Renán legújabb műve.)

1. Sokat szemünkre vetették nekünk azt már protestánsoknak, hogy az egyházfegyelem és kormányzat terén nagyon is lanyha, sőt hanyag módon járunk el; s míg a római kath. egyház mindent elkövet, hogy az egységet tagjai közt lehetőleg fenntarthassa: addig mi a liberalismus csábító ürügye alatt, egyházunkat a szétszakadás biztos martalékául teszszük ki. — Ha valahol, úgy épen az ausztriai protestáns egyház kebelében ez az eset. Hogy azonban a római kath. egyháznak egységei törekvése igen sokszor messze vitetik: világosan mutatja egy rendelet, melyet az ausztriai püspöki egyháztanácsok a mult év decz. havában az alsóbb rendű papsághoz intéztek, melyben nyíltan kimondatik, hogy olyan katolikusoktól, kik vegyes házasságot protestáns lelkész előtt kötnek, minden egyházi jogok megtagadtagadtatnak, tehát a katolikus temetőbe való tisztesség es eltemetetés is. Azt felesleges mondanunk, hogy a klérus mindent elkövet, hogy a vegyes házasságoknál a szülék ígéretet tegyenek gyermekeiknek a r. kath. egyház hitágazataiban való neveltetése érdekében. A legszomorúbb dolog azonban az, hogy a modern protestánsok ez ügyben igen közömbösen viselik magokat! jegyzi meg egy tekintélyes német lap. Mi azonban ezt nagyon is természetesnek találjuk azon indifferentizmus alapján, melylyel ők saját egyházuk iránt viseltetnek.

2. Mint másutt, úgy Ausztriában is borsózdik a háta a klérusnak azon gondolatra, hogy a britt és külföldi bibliatársulat lelkesen felkarolta a sz. iratnak a sötétségben tartott nép körében elterjesztés ügyét; s ugyanazért el is követnek mindent, hogy e könyv elterjesztése egyenesen a világi hatóságok útján megakadályoztassék. S bár maga a társulat derék és munkás bécsi ágense Millárd mindent elkövet a kormánynál, hogy a klérus ez eljárása megsemmisíttessék: mégis tudnak ezek arra mindig alkalmat találni, hogy a kolporteurök működése elé gátló akadályokat vethessenek. Jegyezzük fel még itt azon örövendetes tényt is, hogy e derék társulat Ausztria és Magyarországon 15 különféle nyelven terjeszti el ma a könyvek könyvét!

3. A tyroli 3 kis protestáns gyülekezet ügye is örövendetes halad előre. Innsbruckban épen most akarnak a protestánsok templomuk építéséhez kezdeni, melyre maga a Gusztáv Adolf-egylet a mult évben 17,000 márkot ajándékozott. Maga az „Ev. Prot. Lap“ sem feledkezett meg e kisdud egyházzól, midőn a mult évben elküldé oda a maga szeretetfilléreit. Természetesen

nagy is most az érdekeltség ez egyházak iránt az összes európai protestánsoknál; s az insbrucki prot. egyház buzgó lelkésze Engeninger épen most egész Németországot be akarja utazni, hogy egy nagyobb szerű gyűjtést létesíthessen.

4. Ha most már figyelmünket a francia protestáns egyház felé fordítjuk: látni fogjuk, hogy azon keserű harcz, mely eddig az orthodoxok és liberálisok közt folyt, a választások megtörténte óta csilapulni látszik. A szabadelvűek, négy egyháztanács kivételével, az 1872-iki közszinat által megállapított választási szabályokat elfogadták. Természetesen a hosszas harcz kedvező eredményeket sem az orthodoxoknak, sem pedig a liberálisoknak nem hozott; hanem igenis az u. n. közép pártnak, melynek egyik főorganuma a Lyonban megjelenő „Paix de l'Église“ hatalmas frázisokban éneklé meg a nyert győzedelmet. A választások végeredménye különben igen az eddigi maradt. Valami nevezetesebb győzelemhez egyik párt sem jutott. Párizsban azonban, miután a liberálisok a választástól visszavonultak, egyenesen az orthodoxok győztek. Annál nagyobb lármát ütnek azonban most a liberálisok, erősen protestálva az újonnan megválasztott egyháztanács ellen.

Tekintsük meg csak legközelebb is azon mozgalmakat, melyeket a német protestantenverein létrehozott: tüstént látni fogjuk, hogy sokaknak közülök egyéb törekvésök nem volt, mint égő üszköt dobni az egyház békességes hajlékába; s most midőn már a lángok dühöngeni és pusztítani kezdenek, szép szerével visszahúzódtak s másoknak engedék át a csatatért; csakhogy e mások fájdalom! épen a szociál-demokraták. Ide vitte a német protestánsokat a modernizmus...! Hallgassák meg csak a mi modern férfaink is azon keserű panaszt, melylyel a nagyobb német egyházi lapok, különösen a liberális „Volksschullehrer“-ek ellen kikelnek, kik pedig azt állítják, hogy őket ide a Protestantenverein vezette: akkor be fogják látni, hogy mi nem ok nélkül szólalunk fel törekvéseik ellen, melyek egyenesen feldőlni látszanak a magyar prot. Sion belbékéjé. Ne feledjük el még itt felemlíteni, hogy a szociálizmusnak magok a német protestáns tanítók a legbuzgóbb szóvivői!

5. A francia országházban legközelebb tárgyalás alá fog kerülni a nyilvános istenitizsteletről szóló előterjesztés. Eddig még e tekintetben az volt a szokás, hogy ha valamelyik protestáns lelkész nyilvános istenitizsteletet akart tartani, köteles volt azt a polgári hatóságnak bejelenteni; s csakis akkor, hogy ha ennek speciális engedélyét megnyerte, történhetett az meg. Hol azonban az ultramontánok a városi előljárásságra befolyást gyakoroltak, ott bajosan sikerült a protestánsoknak ez ügyben valamit kivinni; épen azért igen sok esetben kénytelenek voltak a törvényeknek egyenesen ellenszegülni. — Az ilyeneket aztán kisebb-nagyobb összegű pénzbírságra büntették, melyek, különösen a legújabb időkben, Franciaországban gyakoriakká váltak. Hogy ezen a szomorú állapoton segítve legyen, Présensé párizsi lelkész a mult évben az országgyűlés elé egy törvényjavaslatot terjesztett, melynek értelmében már a protestáns nyilvános istenitizsteleteket a polgári hatóságoknak csakis egyszerűen be kellene jelenteni. A kamara tárgyalás alá is vette ez előterjesztést, végleges határozatot azonban ekkor nem hozhattak. A jelenlegi országgyűlésnek azonban Présensé többé nem tagja; s ugyanazért a protestánsok méltán félhettek attól, hogy a multkor beadott előterjesztés ad graecas calendas elnapoltatik. S imel egy szabadelvű katolikus országgyűlési követ Bardoux a kérdést újból feleleveníté; s a február 26-diki

gyűlésben elé is terjeszté. — Most már erősen reménylik a protestánsok, hogy e fontos tárgy kedvezőleg fog megoldatni.

6. A mint az „Allg. Ev. Luth. Kirchenzeitung“-ban olvasuk, a Jézus élete című mű szerzője Renán a keresztyénség eredetéről egy új művet akar sajtó alá adni a következő címmel: „Histoire des origines du Christianisme“. A politikai művek már előre is roppant páthosszal üdvözlik a megjelenendő művet. A „Les hommes apostoliques“ című fejezetben az evangéliomokhoz vezető beszéd foglaltatik, melyben Renán Márk és Lukács evangéliomát hiteleseknek mondja ki. Márk evangélioma nézete szerint a legrégebb, és azt Péter tanítványa Márk Rómában írta. A János evangéliomát pedig egyike az ő tanítványainak nem sokára az apostol halála után szerkesztette egybe; és pedig nagy valószínűséggel éppen Kis-Ázsiában. Egyik francia lap következőleg szól e műről: „Renánnak mystikus skepticizmusa soha még oly finom, gyöngéd és varázsszerű kifejezésre nem talált, mint éppen ezen könyvben!“ Mi pedig hozzá tehetjük, mire való annak az evangéliomok hiteles vagy nem hiteles voltával foglalkozni, a ki Jézust csakis egy lelkes román hőssé alacsonyítja le!

K Ö N Y V É S Z E T.

Némely korszerű kérdések szellőztetése a magyar református egyház kebelében. Irta Menyhárt János hittanár. (Lenyomat az „Evangeliumi Prot. Lap“ márcziusi számából). Debreczen, ifj Csáthy Károly könyvtáros bizományja, 1877. 47 l. Színes borítékba fűzve ára 30 kr. — E kiadvány képezi a „Protestáns olvasmányok“ IV. füzetét.

Protestáns alkalmi beszédvár, III. kötet. Az élet és halál különféle viszonyaira és eseteire szóló beszédgyűjtemény, szerkesztve Margócsi József irsai ev. lelkész által. — Kapható a kiadó szerzőnél. 1877. 8-r. 189 l. Ára 1 frt 50 kr. — A mi tehetségesebb lelkészeink nagyon kezdik ujjal ráadni magukat a prédikáció irodalomnak, majdnem csak ennek művelésére, ezzel a tudományos protestáns irodalom egyetemes értékét aligha emeljük, kevés kivétellel a prédikációkat csak pap veszi meg és olvassa s így az irodalom mintegy kasztszerűleg ápoltatik. Jövőre Margócsi J. és Garzó Gyula gyomai ref. lelkészek fogják szerkeszteni e vállalatot, ki is bocsátották a „Protestáns egyházi beszédvár“ VI-ik és a „Prot. alkalmi beszédvár“ IV. kötetére a felhívást, egy-egy kötet ára 1 frt előfizetés útján; egyelőre jelentkezés írásbelileg fogadtatik el s az Irsára (postahely) küldendő Margócsi Józsefhez.

Közlöny a debreczeni ref. főiskolai hittanszaki önképző-társulat köréből. VII. évf. 5. szám. 1877. márczius. Tartalma: a pantheismus, Ebrard nyomán Sörös Vilmos; — Wesley élete és működéséből: Anglia vallási és erkölcsi állapota a XVIII-ik század kezdetén (folytatás) Erdős József; — Külföldi levél: az edinburgi új kollégium hittanszaki társulatának ismertetése, Bethlendi Endre lelkészjelölt.

Innsbrucki évi jelentés. Die evang. Kirchengemeinde A. u. H. C. Innsbruck, Kronland Tirol in Oesterreich. Jahresbericht über 1876. Innsbruck, Selbstverlag des presbyteriums. 8-r. 26 l. I. Köszönet és kérelem. II. Tudósítás. III. Statisztika, lélekszám 193, ebből hely. hitv. 41. IV. Pénztári állás: bevétel 16,153 frt 13 kr, ebből külföldi adomány 15,083 frt 40 kr. — Közölve van minden gyűjtés adomány, külön rovatban a

Lapok által tett, legtöbbet gyűjtött az Elberfeldi ujság 245 frtot. A lelkész Ergenzinger Gyula, a gondnok Stein Berthold, a jegyző Arndt Emil, a pénztárnok Bopp Frigyes. — Erősödést kívánunk e protestáns egyháznak! Post tenebras lucem!

K Ü L Ö N F É L E K.

— Gyorok. Rác Károly lelkész „Máté evangélioma magyarázatára“ eddigelé 55 előfizető jelentkezett, a mű 20 ívet teend, bolti ára 2 frt lesz, a kik 2 hét lefolyása alatt megrendelik, azok még előfizetési áron megszerezhetik.

— Fülléregylet. A miskolci ref. női fülléregylet, melyet Szatmáry Király Pálné Platthy Ida asszony kezdeményezett, 1867. febr. 9-én, tíz évi fennállásának ünnepét február 25-én tartotta meg. Első évében 1304 frtot fordított 107 gyermek segélyezésére s maradt 1412 frt tőkéje. A múlt évben 79 gyermeket segélyezett 1280 frttal, egyleti vagyon 10,659 frt. Tíz év alatt 14,601 frtot adott ki szegényes árva gyermekek nevelésére. — Minden nagyobb ref. egyházaink, ha volnának Platthy Idái, alkothatnának ily szép célú s hasznos együletet. Ilyenekben is ki kell mutatni, hogy az egyház él és hat.

— (Halálozás.) Erceei Zsigmond, a bihari egyházmegye s gondnoka ápr. 3-án 76 éves korában Hegyköz-Kovácsiban elhunyt. — Fekete János a dunántúli ref. egyházkerület aljegyzője, Fejérmegye levéltárnoka ápril 3-án meghalt. — Öreg Borzák András főthi, majd monori rektor, a tanítás és nevelésügy buzgó bajnoka márczius 26-án elhalt. Születési éve 1803.

— „A feltámadás ünnepén“ a modernnek oly hitcikket emlegetnek, hogy a Krisztus feltámadása nem lényeges, szólni sem kell róla, hanem Krisztusnak mibennünk kisebb-nagyobb mértékű tehetségünk szerint feltámasztását kell érteni, az igazság és eszme diadala a Krisztus feltámadása. — A Krisztus előtt az igazság és eszméknek nem volt-e diadala soha? Ha igen, Krisztus feltámadott mielőtt meghalt vagy született volna. A feltámadás modernes értelmezése is egyike a modern fábiavaskarikáknak. Pál apostol azon tétele: ha a Krisztus fel nem támadott (mely multa vonatkozik) stb. hogy értendő, ha a moderneknél a feltámasztandóra vonatkoztattatik? Ha a gyökeret elmetszük, mehet-e életnedv a lombok leveleibe? A feltámadás kezdője és létalapja maga a Krisztus, az ő bennünk való szellemi életre ébresztése csak folyomány, gyümölcs, s ezt nem zárja ki a feltámadás megtörténtének hite, ellenben a ki a Krisztus feltámadását tagadja, önnön feltámadásának biztos alapját veti el. Ki nem tud hinni személyes halhatlanságot és feltámadást, az közelebb van a materializmushoz mint a keresztyénséghez.

— Dr. Ballagi Móra Pr. e. s isk. Lap 14. száma vezércikkében szokásos modora szerint gúnyolódik, vágást tesz Dombrádra, a Figyelmezőre stb. s mikor a maga módja szerint megadta kinek-kinek a mit elszánt, rá áll az egyház gyakorlati terére, melyen szerinte vele ki-ki kezét foghat. Az egész cikknek az a főbaja, hogy az író az egyházat és vallást összezavarja s mint Pelágus csak az egyént tekinti, az egyénnel szemben — bármily „csodabogaras“ vizsgálatra jut az — az egyházat nihilizálja. Ezt csak jelezni akartuk.

Balogh Ferencz. felelős szerkesztő és kiadó.